

Vårgårda kommun

Strategi

Policy

Program

Riktlinjer

Plan

Regler

Riktlinjer för visselblåsarfunktion i Vårgårda kommun

Beslutat av: Kommunstyrelsen

Datum för beslut: 2020-04-29

För revidering ansvarar: Kommunstyrelsen

Ansvarig verksamhet: Strategisk planering och utveckling

Ansvarig tjänsteman: Säkerhetssamordnare

Dokumentet gäller för: Anställda och företroendevalda i Vårgårda kommun

Dokumentet gäller till och med: 2024-05-01

Riktlinje för visselblåsarfunktion

Inledning

Ett demokratiskt och rättssäkert samhälle bygger på god insyn i offentlig verksamhet. För att det ska finnas möjlighet att motarbeta maktmissbruk och oegentligheter, måste offentliga aktörer kunna granskas. Arbetstagare har en särskild möjlighet att uppdaga missförhållanden på en arbetsplats, och det är därför av största vikt att arbetstagare vågar påtala eventuella missförhållanden. Det är även angeläget även för den enskilda organisationen att få kännedom om oegentligheter och genom det kunna agera och vidta åtgärder, framför allt arbetsrättsligt.

Visselblåsare är även uttryck för larmare, meddelare eller rapportör. Europarådet tagit fram en rekommendation om hur begreppet visselblåsare bör förstås:

”Med visselblåsare avses envar som rapporterar eller avslöjar information om fara eller skada för allmänintresset inom ramen för en arbetsrelaterad relation, oavsett om relationen är offentlighetsrättslig eller privaträttslig.”

Visselblåsare är ett begrepp för en person som använder existerande lagar och praxis för att påtala oegentligheter i en organisation. Det är då viktigt att genom lag och praxis utöka och säkerställa skyddet för den enskilde anmälaren gentemot arbetsgivaren. Bland annat för att en organisation önskar kunna hantera ärenden internt i första hand och att det då sker på ett rättssäkert sätt. Det innebär att en organisation i sin grund ska vara fri från missförhållanden och att det internt måste säkerställas skydd för den enskilde som ”larmar” om missförhållanden.

Det finns idag ett starkt skydd för den enskilda att utöva sina rättigheter att rikta kritik, uttrycka missnöje, påtala oegentligheter och att larma om lagbrott.

Missförhållanden och allvarliga oegentligheter har allvarliga skadeverkningar. Det kan minska förtroendet för samhällsinstitutionen. Det kan hota rättsstatens legitimitet och undergräva demokratin. Blotta misstanken om t ex korruption kan minska medborgarnas förtroende för enskilda myndigheter och offentlig verksamhet som helhet.

En visselblåsarfunktion kan bidra till att bryta tystnadskultur inom en organisation. En visselblåsarfunktion kan även ha en symbolisk betydelse, för att signalera att myndighetens ledning tar oegentlighetsfrågor på allvar. På det sättet kan funktionen även ha en förebyggande effekt.

Visselblåsarfunktion

Vårgårda kommun har skyldighet att på ett rättssäkert sätt hantera anmälningar mot den egna organisationen eller enskilda företrädare för densamma. Det utifrån så som det står i Regeringsformen (RF), Yttrandefrihetsgrundlagen (YGL) och Tryckfrihetsförordningen (TF), med tilläggen Meddelarfrihet, Kritikrätt och Lag om särskilt skydd mot repressalier för arbetstagare som slår larm om allvarliga missförhållanden.

För att säkerställa möjligheten att anmäla missförhållanden och oegentligheter har Vårgårda kommun en visselblåsarfunktion som ska omhänderta anmälan om allvarliga missförhållanden i de fall alla samverkansmöjligheter inte har fungerat eller hanterats på lämpligt sätt.

En Visselblåsarfunktion är en organisations system/process för att säkerställa, skydd mot repressalier och övriga obligatoriska delar när en arbetstagare anmäler ett allvarligt missförhållande eller oegentlighet i Vårgårda kommun.

Visselblåsningsfunktion bör ses som en nödlösning att använda, en sista väg för arbetstagaren att använda på grund av att Vårgårda kommun inte förmått att agera utifrån de övriga grundläggande interna processerna. Det bör anses vara en varningssignal för vilken kultur och värdegrund som råder i organisationen om en visselblåsarfunktion bedöms vara den enda vägen för en arbetstagare att uppmärksamma missförhållanden på arbetsplatsen.

Utformning visselblåsarfunktionen

Visselblåsarfunktionen består av tre organisatoriska delar: kommunikationsfunktion, mottagarfunktion och utredningsfunktion.

Kommunikationsfunktion

Det finns flera olika anmälningskanaler.

- Personligt besök
- Via brev märkt Visselblås, SPU, Vårgårda kommun
- Via telefon
- E-post
- Via formulär som finns på Vårgårda kommuns Intranät under rubriken oegentligheter och korruption

Mottagarfunktion

Efter att en anmälan är mottagen och registrerad, utreds den av en särskilt avgränsad utredningsfunktion som består av säkerhetssamordnare, informationssäkerhetsansvarig och kanslichef. Vid behov ersätts dessa roller.

Utredningsfunktion

Den interna utredningens huvudsakliga syfte är att bedöma trovärdighet och sakriktighet samt om de framförda uppgifterna/misstankarna i anmälan är befogade. Utredningen kan exempelvis komma att resultera i en

polisanmälan, disciplinärende till HR, att ärendet läggs ned eller som en rekommendation till berörd verksamhet. Utredningsfunktionen har en självständig ställning inom organisationen.

När ska/kan funktionen användas? Vad kan anmälas?

Syftet med en visselblåsarfunktion är att organisationen ska få information om missförhållanden och allvarliga oegentligheter och kunna agera på det.

Funktionen ska användas vid misstanke om allvarliga oegentligheter begångna av en person i ledande ställning när kommunens normala interna rapporteringskanaler inte bedöms vara möjliga eller lämpliga att använda.

För att inte inskränka arbetsgivarens arbetsledningsrätt ställs relativt höga krav på vilken typ av missförhållanden larmet ska avse. Konflikter på arbetsplatsen, allmänna missnöjesyttringar och liknande utgör inte sådant allvarligt missförhållande som omfattas av funktionen.

Därför ska skyddet gälla vid larm om allvarliga missförhållanden. Därav missförhållanden som likställs som brott med fängelse i straffskalan.

Även andra allvarliga missförhållanden omfattas av regleringen – det bör då röra sig om sådana kvalificerade överträdelser av gällande normer och föreskrifter eller så stora brister i verksamheten i övrigt att missförhållandet objektivt kan betraktas som allvarligt.

Till exempel:

- Trakasserier
- Mobbing
- Diskriminering
- Sexuellt ofredande
- Hot
- Våld
- Stöld
- Ekonomiska brott
- Mutor
- Miljöbrott
- Brott mot arbetsmiljölagen
- Brott mot säkerhetsföreskrifter

Den normala rutinen är att anställda ska anmäla misstanke om allvarliga oegentligheter eller andra fel som upptäcks till sin närmaste chef. Det kan dock finnas situationer eller fall där detta inte är möjligt. Det kan till exempel vara att misstankarna rör den egna chefen, eller att den personen som anmäler är rädd för att bestraffas för sin anmälan. Det är viktigt att

poängtera att det är först när dessa kanaler inte är möjliga att använda som visselblåsarfunktionen ska användas. En visselblåsarfunktion ska därför ses som ett komplement om den vanliga rutinen inte skulle fungera.

Vem kan anmäla?

Anmälan till visselblåsarfunktionen kan göras först och främst av anställd eller förtroendevald i Vårgårda kommun och dess bolag. Det finns dock rättsliga möjligheter för alla som har en arbetsrelaterad roll i förhållande till Vårgårda att anmäla oegentligheter.

Vem kan anmälas?

En organisation får behandla uppgifter om en person som anmälts av en visselblåsare bara om det gäller en person i nyckelbefattning eller i ledande ställning och bara i fråga om vissa allvarliga oegentligheter.

Med person i ledande ställning avses exempelvis chefer inom förvaltningen eller kommunala bolag. Det kan också avse personer i ledningsgrupp, andra chefer och politiker. Med nyckelperson menas en anställd som har möjlighet att självständigt fatta avgörande beslut inom kommunen eller kommunkoncernen. Andra personer med självständig beslutanderätt kan exempelvis vara tjänstemän med en delegation att fatta beslut.

Gällande lagstiftning

Visselblåsarfunktionen måste förhålla sig till Dataskyddsförordningen, Dataskyddslagen, offentlighets- och sekretesslagen (OSL) samt Datainspektionens författningssamling DIFS 2010:1. Utöver denna lagstiftning finns Datainspektionens föreskrifter att förhålla sig till. Utöver det; Lag (2016:749) om särskilt skydd mot repressalier för arbetstagare som slår larm om allvarliga missförhållanden och Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2019/1936 av den 23 oktober 2019 om skydd för personer som rapporterar om överträdelser av unionsrätten.

Roller och ansvar

Kommunchef

Ska få information vid varje ärende. Är den som kontrollerar att visselblåsarfunktionen arbetar inom det mandat som dessa riktlinjer anger.

Chef

Visselblåsarfunktionen är alltså ett komplement och ska inte ses som en ersättning för ett öppet samtalsklimat. Normalt vänder man sig som anställd till närmaste chef för att påtala missförhållanden eller oegentligheter.

Säkerhetssamordnare/Säkerhetsskyddschef

Ansvarig och samordnare av visselblåsarfunktionen. Denne är huvudmottagare av anmälningar och gör en första bedömning av ärendet. Sammanfattar övriga deltagare i visselblåsarfunktionen.

Kanslichef och Informationssäkerhetsansvarig

Sammanfattas vi varje ärende. Deltar för att göra en saklig oberoende bedömning av en anmälan.

Ersättare i visselblåsningsfunktion

Kallas in om någon ordinarie roll i visselblåsningsfunktionen anses vara jävig eller inte tillgänglig. Ersättare är i första hand HR-funktion.

HR-enheten

Övertar varje ärende som bedöms vara föremål för utredning. HR-enheten sköter varje ärende enligt egna rutiner för disciplinärenden. Vid brott sker det alltid en polisanmälan. Efter en sådan utredning är det möjligt att det vidtar en intern disciplinär utredning oavsett vad som framkommit i polisutredning.

Anställd/medarbetare/övriga

Anställda och personer med någon direkt eller indirekt koppling till Vårgårda kommun som arbetsgivare kan anmäla allvarliga missförhållanden eller oegentligheter såvida dem begås av chef, förtroendevald eller en person i nyckelfunktion. En anställd som anmäler och väljer att inte vara anonym kommer vara en del av den fortsatta utredningen/uppföljningen.

Allmän och/eller offentlig – blir en anmälan offentlig?

Uppgifter som lämnas till en visselblåsarfunktion omfattas inte av några särskilda sekretessbestämmelser eller tystnadsplikter. Det innebär att en anmälan kan komma att bli en allmän handling och lämnas ut i enlighet med offentlighetsprincipen. Det går därför inte att garantera att anmälaren fortsätter vara anonym.

Det bör ändå vidtas åtgärder för att göra det så svårt som möjligt att efterforska vem anmälaren är, eftersom det annars kan underminera hela syftet med en visselblåsarfunktion, och avskräcka den som har giltiga skäl för en anmälan. Här är skyddet mot repressalier viktigt.

Vårgårda kommun kommer att göra sedvanlig sekretessprövning för varje enskilt ärende vid begäran om utlämning.

Behöver jag som anmälare oroa mig för repressalier?

I Sverige råder repressalieförbud vilket innebär nolltolerans mot åtgärder ämnade att straffa någon som påtalat missförhållanden – faktiska eller upplevda – så länge agerandet skett i god tro. Medveten smutskastning eller ryktesspridning tolereras inte.

Anonymitet

En anmälan till Vårgårda kommuns visselblåsarfunktion kan göras anonymt. För att en anmälan ska vara helt anonym måste anmälan ske på sådant sätt och i en sådan kanal som gör det omöjligt för mottagningsfunktionen att identifiera anmälaren. Annars kan inte anonymitet garanteras, även om

mottagningsfunktionen alltid kommer arbeta för att skydda anmälarens integritet.

Insamling, komplettering

Varje ärende kommer behöva hanteras på särskilt sätt. En anmälan om brott (som är syftet med visselblåsarfunktionen) är allvarligt och behöver innehålla tillräckligt mycket information och bevis för att kunna vara giltig. Därför är det viktigt att det finns möjligheter att samla in eventuell kompletterande information och/eller dokumentation av betydelse för utredningen. Varje anmälan kräver särskild hänsyn till integritet, saklighet och rättssäkerhet. Kännedom om ärende och dess innehåll ska begränsas till så få personer som möjligt och varje utredning ska skötas med respekt för alla inblandade.

I de fall underliggande information i en anmälan är bristfällig och det inte finns möjlighet att följa upp och komplettera en anmälan, kan det innebära att anmälan läggs ner.

Förtroende för visselblåsarfunktionen

Visselblåsarfunktionen ska vara fristående i förhållande till den egna organisationen. Det är viktigt för funktionens förtroende och acceptans. För att ge trovärdighet till en intern lösning behöver mottagarfunktionen ha tillräcklig kompetens för att kunna ta ställning till anmälningarna. Dessutom är det viktigt att mottagaren är centralt placerad person eller funktion med hög legitimitet och integritet. Att snabbt kunna inleda utredning är också viktigt. Om inte en anmälan tas om hand snabbt, påverkas förtroendet för funktionen negativt.

Funktionen är inte till för mer allmänna synpunkter på ledarskap, arbetsmiljö, verksamhetsplanering med mera. Den är inte heller lämplig för att rapportera känsliga HR-frågor som är kopplade till enstaka individer, dessa hänvisas till kommunens HR-funktion eller facklig företrädare.

Rapportering och diarieföring av ärende samt åtgärder

Anmälningar från personer utanför myndigheten är alltid inkomna handlingar som ska diarieföras eller på annat sätt hållas ordnade. Detta ska ske i enlighet med bestämmelserna i Offentlighets- och sekretesslagen och tryckfrihetsförordningen.

Anmälningar från egna medarbetare bör betraktas som ett ärende hos myndigheten och ska diarieföras. Utgångspunkten är att en anmälan ska ses som en allmän handling. Att anmälan diarieförs bidrar till att funktionen kan upprätthålla sin trovärdighet. Om en anmälan innehåller information som gäller ett annat pågående ärende kan den fogas till detta ärende som en tilläggsanmälan. Vårgårda kommun bör bara låta bli att diarieföra en anmälan om den inte är fullständig eller på annat sätt är obegriplig.

Uppföljning och kontroll av visselblåsarfunktionen

Antal inkomna ärenden samt beslut redovisas till kommunstyrelsen en gång per år.